

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

פרשת כי תצא

נתינת ריבית

בפרשתנו מופיע איסור תמורה – האיסור להפוך לקורבן של ניצול:

לא תִשִּׁיךְ לְאַחֶיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דִּבְרֵי אֲשֶׁר יִשָּׁךְ (דברים כג, כ).

כבר למדנו בפרשת משפטים ובפרשת בהר על איסורו של המלווה לגבות ריבית ממנו שלווה ממנו כסף בעת מצוקתו. התורה רואה בחומרה רבה את מי שמבקש להתעשר ממצוקות זולתו.

ואולם כאן האיסור אינו מופנה למלווה כי אם ללווה. בהלוואה בריבית המלווה אינו היחיד העובר איסור – אלא גם הלווה. חכמינו לימדונו כי הלווה בריבית עובר שני איסורים:

א. **נתינת ריבית למלווה** – "לא תִשִּׁיךְ" פירושו אל תאפשר לאחרים לנשוך אותך באמצעות גביית ריבית ממך;

ב. **החטאת המלווה** – בקשת ההלוואה עלולה לגרום לעשיר לחטוא בהלוואה בריבית, ומכאן שהלווה עשוי לעבור על האיסור לגרום חטא לזולתו. האיסור להחטיא את הזולת נלמד מן הפסוק "וְלִפְנֵי עֵזֶר לֹא תִתֵּן מִכֶּשֶׁל" (ויקרא יט, יד): ה"עֵזֶר" הוא אדם שנתפתה לעבור עבירה, וה"מִכֶּשֶׁל" הוא החטא. וכך כתב בעל החינוך:

שנמנענו מלתת ריבית לישראל כמו שנמנענו כמו כן מלקחת אותו, ועל זה נאמר "לא תשיך לאחרך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר" וגו' (דברים כג, כ), ובא הפירוש על זה: "לא תשיך" – לא תִנְשֶׁךְ, כלומר לא תיתן ריבית, שהנותן הוא הנשך. ובביאור אמרו בפרק אי זהו נשך (בבא מציעא עה, ב): הלווה עובר משום "לא תשיך" ומשום "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואילו לא באה המניעה מפורשת על זה הייתי סבור שהמלווה הוא שאסור לקחתו, אבל הלווה אם רצה למחול ורוצה באונאתו שיהא מותר... (ספר החינוך, תקעב).

דין זה מעורר תמיהה: לא די שהאדם העני והמסכן צריך ללוות כסף כדי לשרוד, עוד מכבידים עליו שני איסורים?!

אלא שהתורה מזהירה כאן את האדם המתמודד עם קשיים שלא לדחות את ההתמודדות לזמן מאוחר יותר, כי דחיית הבעיות אינה הדרך הנכונה. הדחייה איננה פותרת דבר, אלא רק גורמת לקשיים להצטבר ולהתגבר – עד שהמציאות המרה טופחת על הפנים.

כשאדם נקלע למצוקה, לכאורה הפתרון הקל הוא ללוות כסף בדרך הזמינה ביותר כדי להתמודד עם הבעיה של היום – אולם בדרך זו תהא המציאות של מחר עגומה אף יותר: נוסף על צרכיו השוטפים הוא יאלץ להשיב את ההלוואה בתוספת ריביות.

אם כן, מה יעשה האדם שנקלע לקושי כלכלי? עליו לפעול בשתי דרכים:

א. לעבוד יותר כדי להוסיף הכנסות. ב. להסתפק בפחות כדי לצמצם הוצאות.

אסור לו לפנות בבקשת עזרה לאדם רשע שינצל את מצוקתו וינעץ בו את שיניו, אך הוא יכול ללוות בהלוואה מסודרת, בלי ריבית, שתאפשר לו להתארגן מחדש ולהתאושש – וכמובן שעליו לפנות לא-ל ולהתפלל שיסייע לו.

מי שמאמין שהוא אינו מתמודד לבד במלחמה על קיומו יכול לפעול בהווה בדרך שקולה שלא תסכן את עתידו. הוא אינו בורח מהמציאות אלא מסתער בגבורה כדי להתגבר על כל הקשיים.

באיסור נתינת ריבית למלווה התורה מחנכת את האדם להתאמץ ולפעול ובד בבד לבטוח בה'. הקב"ה אינו עוזב את ההולכים בדרך הישר ומשתדלים בכל כוחם לפתור בכבוד את בעיותיהם – ואינם תולים את תקוותם באנשים נשכנים וחסרי רחמים.

ומה שנכון ליחיד הוא גם נכון למדינה – דחיית בעיות איננה פתרון!

שאל דוד בוצ'קו